

Kształtowanie kultury informacyjnej w szkolnictwie wyższym

Sabina Cisek, Maria Próchnicka
Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UJ

Konferencja „Zarządzanie informacją w nauce III”,
Katowice, 15-16.12. 2010

Spis treści

- Wstęp
 - pojęcie *Information Literacy* /kultury informacyjnej
 - znaczenie *Information Literacy* w społeczeństwie obywatelskim /wiedzy
- Budowanie strategii rozwoju kultury informacyjnej
- Rozwój kultury informacyjnej w szkolnictwie wyższym w UE i w Polsce – aspekt strategiczny
- Wykorzystane materiały i publikacje

Wstęp

- pojęcie *Information Literacy* /kultury informacyjnej
- znaczenie *Information Literacy* w społeczeństwie obywatelskim /wiedzy/

Terminologia

- W tym referacie – termin „kultura informacyjna” jest polskim odpowiednikiem angielskiego *Information Literacy* (IL)
- Znaczenie terminu „kultura informacyjna” – zob. też (Batorowska, 2009)
- Inne polskie tłumaczenia wyrażenia *Information Literacy* – kompetencje informacyjne, umiejętności informacyjne – zob. np. (Derfert-Wolf, 2005)

Pojęcie *Information Literacy* / kultury informacyjnej – ogólnie

- *Information Literacy* może być rozumiane jako:
 - kierunek badań, dyscyplina naukowa (*disciplinary perspective, a discipline of study*) – perspektywa 1
 - zjawisko społeczne, cecha społeczeństwa, cel polityki edukacyjnej państw i UE (*social/political perspective, social objective*) – perspektywa 2
 - cecha/charakterystyka/właściwość (poznawcza) jednostek (*cognitive perspective, cognitive acquisition of individuals*) – perspektywa 3

■ (Basili, 2008b)

Co to jest *Information Literacy* (w perspektywach 2 i 3) – jedne z najczęściej cytowanych sformułowań – ALA 1989 i współcześnie

- „(...) People – as individuals and as a nation – must be information literate. To be information literate, a person must be able to recognize when information is needed and have the ability to locate, evaluate, and use effectively the needed information.” (ALA/ACRL, 1989)
- „An information literate individual is able to:
 - Determine the extent of information needed
 - Access the needed information effectively and efficiently
 - Evaluate information and its sources critically
 - Incorporate selected information into one’s knowledge base
 - Use information effectively to accomplish a specific purpose
 - Understand the economic, legal, and social issues surrounding the use of information, and access and use information ethically and legally” (ALA/ACRL, 2010)

Information Literacy w społeczeństwie obywatelskim / wiedzy

- *Information Literacy* jako zjawisko społeczne (perspektywa 2), a zwłaszcza jako cecha poszczególnych ludzi (czyli system wiedzy, umiejętności i kompetencji informacyjnych) (perspektywa 3) jest niezbędne dla:
 - efektywnego funkcjonowania jednostki w dzisiejszym społeczeństwie obywatelskim / wiedzy
 - udanej działalności gospodarczej (biznes, firmy)
 - rozwoju regionów i społeczności lokalnych
 - pomyślności całych narodów / państw
 - (ALA/ACRL, 2010), (Alexandria Proclamation, 2005), (Corrall, 2008, s. 26)

Information Literacy w społeczeństwie obywatelskim / wiedzy c.d.

- Dlaczego? Ponieważ kultura informacyjna (IL) stanowi warunek *sine qua non*:
 - efektywnej pracy, życia zawodowego
 - kontrolowania poczynań władzy – dzięki korzystaniu z informacji publicznej (i nie tylko)
 - samodzielnego podejmowania racjonalnych decyzji (na podstawie rzetelnych informacji)
 - sprawnego funkcjonowania w życiu codziennym
 - uczenia się przez całe życie (*lifelong learning*)
 - udanego wypoczynku
 - wzięcia odpowiedzialności za siebie i lokalną społeczność
 - ...

Information Literacy w społeczeństwie obywatelskim / wiedzy c.d.

- Skoro kultura informacyjna jest konieczna dla rozwoju społeczeństwa, kraju, także – gospodarki, to jej kształtowanie musi być elementem przemyślanej, zorganizowanej polityki i działalności organów państwa (władzy publicznej) oraz UE.
- Potrzebna jest spójna narodowa strategia rozwoju kultury informacyjnej (a nie działania o charakterze incydentalnym).
 - Przykład zaangażowania władzy publicznej – USA – NATIONAL INFORMATION LITERACY AWARENESS MONTH, 2009 (ogłoszony przez prezydenta Obamę)
http://www.whitehouse.gov/the_press_office/Presidential-Proclamation-National-Information-Literacy-Awareness-Month/

„Fokus” referatu

- W referacie zajmujemy się IL głównie jako zjawiskiem społecznym (perspektywa 2), przede wszystkim w kontekście celów polityki edukacyjnej UE oraz poszczególnych państw.
- Koncentrujemy się na szkolnictwie wyższym w UE i Polsce.
- Skupiamy się na aspekcie strategicznym rozwoju *Information Literacy*.

Budowanie strategii rozwoju kultury informacyjnej

Formułowanie strategii – dwa aspekty

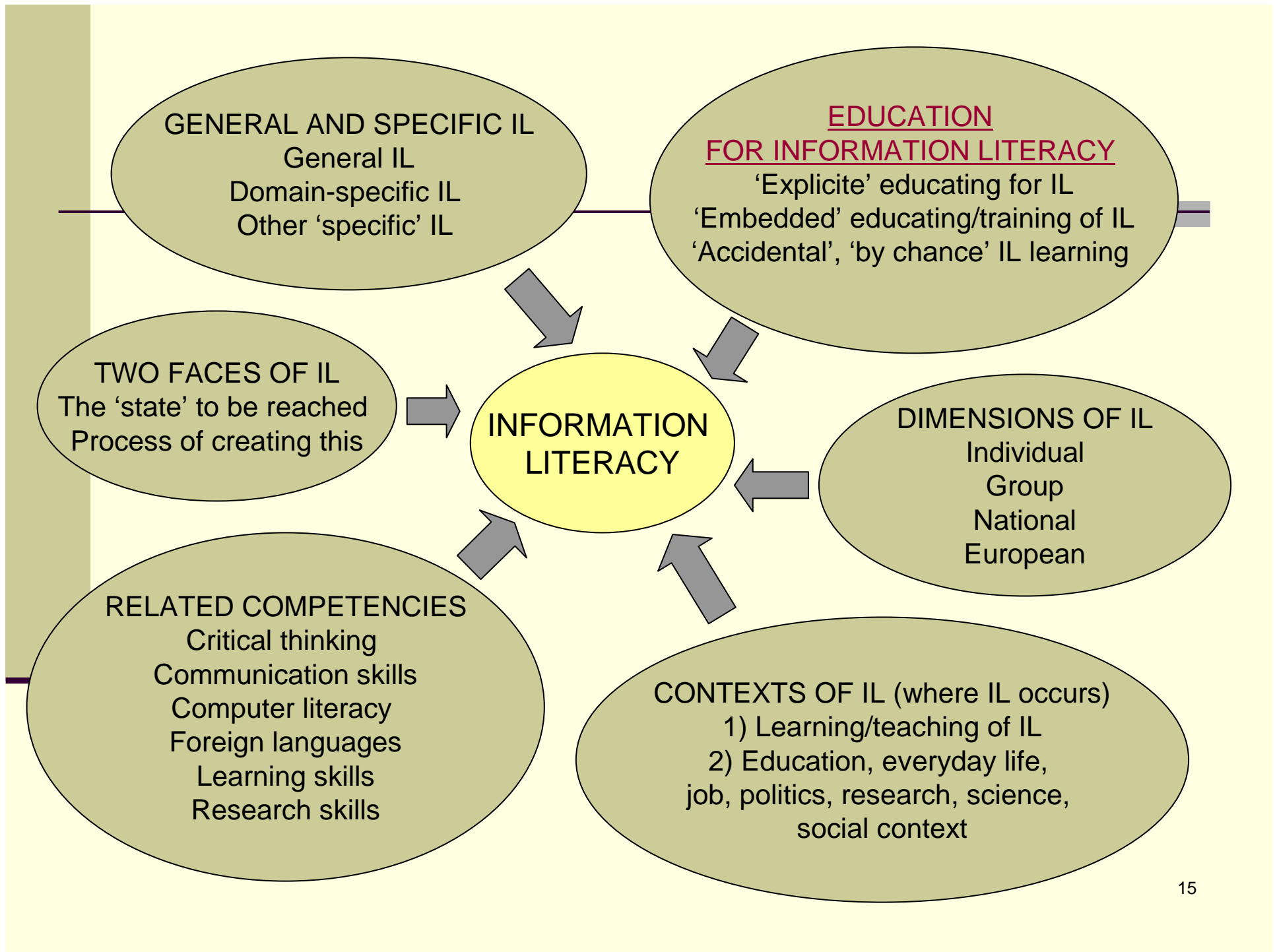
- Formalna struktura strategii, tj. elementy, długość, załączniki etc.
- Treść strategii – odniesiona do konkretnych dziedzin, w naszym przypadku – do rozwoju kultury informacyjnej, rozumianej jako cel społeczny

Formułowanie strategii – dwa aspekty c.d.

- Potrzebne są badania:
 - możliwości wykorzystania – już istniejącej, wypracowanej w ramach nauk o zarządzaniu – metodyki tworzenia strategii rozwoju (firm, sektorów etc.) – dla budowy strategii rozwoju *Information Literacy*
 - istniejących strategii (dokumentów strategicznych) związanych z kształtowaniem kultury informacyjnej
 - istnieje taka analiza dotycząca rozwoju *Information Literacy* w szkolnictwie wyższym – (Corrall, 2008)

Formalna struktura strategii

- Konteksty
- Misja
- Wizja
- Cele
- Działania
- Standardy i wskaźniki
- Decydenci
- Studia przypadków
- Bibliografia

KEY COMPETENCIES FOR LIFELONG LEARNING

European Reference Framework

http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/publ/pdf/il-learning/keycomp_en.pdf

1. Communication in the mother tongue
2. Communication in foreign languages
3. Mathematical competencies and basic competencies in science and technology
4. Digital competence
5. Learning to learn
6. Social and civic competencies
7. Sense of initiative and entrepreneurship
8. Cultural awareness and expression

Computer/ICT/Internet Literacy

ECDL

<http://www.ecdl.com/programmes/index.jsp>

EqualSkills

E-citizen

ECDL / ICIDL

.... (10 levels)

IL - RELATED COMPETENCIES

HOW TO TEACH/LEARN IL?
Methods, forms, means, ways,
other didactic issues
Formal and informal education

To be based on/taken from
the BEST PRACTICES

HOW TO RECOGNIZE
IF A GIVEN LEVEL OF IL
IS ACHIEVED?
How to check this?
How to acknowledge this? Exams?
How to certify this?

CONTEXTS
OF IL EDUCATION,
TARGET AUDIENCES
School, higher education,
vocational,
adult – life long learning

EDUCATION FOR
INFORMATION LITERACY

HOW TO ASSURE QUALITY
OF IL EDUCATION?
Internal quality assurance
External quality assessment

STAKEHOLDERS

LEVELS OF IL –
how to define them, in terms of what?

Rozwój kultury informacyjnej w szkolnictwie wyższym w UE i w Polsce – aspekt strategiczny

Information Literacy w szkolnictwie wyższym w UE i w Polsce

- W szkolnictwie wyższym można wskazać pewne elementy działań o charakterze strategicznym, głównie dotyczące IL jako podstawowej kompetencji generycznej (ogólnej).
- Te działania są podejmowane zarówno
 - na poziomie europejskim – Proces Boloński, projekt TUNING, Europejskie Ramy Kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie (EQF),
 - jak i na poziomie krajowym – Krajowe Ramy Kwalifikacji (NQF), w tym Krajowe Ramy Kwalifikacji dla polskiego szkolnictwa wyższego, opisy efektów kształcenia dla poszczególnych obszarów studiów (które znajdują się w projektach aktów wykonawczych do projektowanej nowelizacji ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym), Subject Benchmark Statements w Wielkiej Brytanii.

Deskryptory dublińskie (2004)

Joint Quality Initiative www.jointquality.org

- wiedza i rozumienie,
- wykorzystywanie w praktyce wiedzy i zdolności rozumienia,
- ocena i formułowanie sądów,
- umiejętności komunikacji,
- umiejętności uczenia się

<p>Kwalifikacje oznaczające ukończenie studiów wyższych krótkiego cyklu (w ramach I cyklu lub w powiązaniu z I cyklem) przyznaje się studentom, którzy</p>	<p>Kwalifikacje oznaczające ukończenie I cyklu przyznaje się studentom, którzy:</p>	<p>Kwalifikacje oznaczające ukończenie II cyklu przyznaje się studentom, którzy:</p>	<p>Kwalifikacje oznaczające ukończenie III cyklu przyznaje się studentom, którzy:</p>
<ul style="list-style-type: none"> ➡ potrafią wyszukiwać i wykorzystywać dane do formułowania odpowiedzi na dobrze zdefiniowane konkretne i abstrakcyjne problemy 	<ul style="list-style-type: none"> ➡ potrafią zbierać i interpretować odpowiednie dane (zwykle w swej dziedzinie studiów), aby na ich podstawie formułować sądy, które uwzględniają przemyślenia dotyczące istotnych kwestii społecznych, naukowych lub etycznych ➡ potrafią przedstawiać informacje, koncepcje, problemy i rozwiązania zarówno specjalistom, jak i odbiorcom spoza grona specjalistów 	<ul style="list-style-type: none"> ➡ potrafią łączyć posiadane wiadomości w spójną całość i radzić sobie ze złożonością oraz formułować sądy na podstawie niepełnych lub ograniczonych informacji, które uwzględniają jednak przemyślenia na temat odpowiedzialności społecznej i etycznej związanej ze stosowaniem w praktyce ich wiedzy i sądów; ➡ potrafią w sposób jasny i jednoznaczny przedstawiać swe wnioski oraz wiedzę i racjonalne przesłanki, które stanowią ich podstawę, specjalistom i odbiorcom spoza grona specjalistów; 	<ul style="list-style-type: none"> ➡ posiadają umiejętność krytycznej analizy, oceny oraz syntezy nowych i złożonych koncepcji ➡ potrafią przedstawiać swą fachową wiedzę i umiejętności kolegom/współpracownikom, szerszemu gronu naukowców i ogółowi społeczeństwa

Europejskie Ramy Kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie (EQF) (2008)

Poziom 5 Umiejętności	Poziom 6 Umiejętności	Poziom 7 Umiejętności	Poziom 8 Umiejętności
rozległy zakres umiejętności kognitywnych i praktycznych potrzebnych do kreatywnego rozwiązywania abstrakcyjnych problemów	zaawansowane umiejętności, wykazywanie się biegłością i innowacyjnością potrzebną do rozwiązania złożonych i nieprzewidywalnych problemów w specjalistycznej dziedzinie pracy lub nauki	specjalistyczne umiejętności rozwiązywania problemów potrzebne do badań lub działalności innowacyjnej w celu tworzenia nowej wiedzy i procedur oraz integrowania wiedzy z różnych dziedzin	najbardziej zaawansowane i wyspecjalizowane umiejętności i techniki, w tym synteza i ocena, potrzebne do rozwiązywania krytycznych problemów w badaniach lub działalności innowacyjnej oraz do poszerzania i ponownego określania istniejącej wiedzy lub praktyki zawodowej

Krajowe Ramy Kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego (2010)

Przykłady deskryptorów odnoszących się do kompetencji informacyjnych w opisach efektów kształcenia dla poszczególnych obszarów studiów

Na podstawie (Chmielecka red. 2010, s. 30, 48, 57)

EFEKTY UCZENIA SIĘ DLA OBSZARU STUDIÓW HUMANISTYCZNYCH

Kwalifikację (dyplom) I stopnia, stopnia przyznaje się studentowi który:

Kwalifikację (dyplom) II stopnia przyznaje się studentowi, który:

Kwalifikację (dyplom) III stopnia przyznaje się studentowi, który:

UMIEJĘTNOŚCI

A) UMIEJĘTNOŚCI OGÓLNE

potrafi porozumiewać się przy użyciu różnych kanałów i technik komunikacyjnych ze specjalistami w zakresie studiowanej dyscypliny humanistycznej w języku rodzimym i obcym

potrafi porozumiewać się przy użyciu różnych kanałów i technik komunikacyjnych ze specjalistami w zakresie studiowanej dyscypliny i innych dyscyplin humanistyki **oraz niespecjalistami** w języku rodzimym i obcym, a także **popularyzować wiedzę o humanistyce oraz wytworach kultury i jej instytucjach**

potrafi porozumiewać się przy użyciu różnych kanałów i technik komunikacyjnych ze specjalistami w dziedzinie nauk humanistycznych oraz specjalistami innych dziedzin, w języku rodzimym i **językach obcych**, a także **z szerokimi kręgami społeczeństwa w celu promowania roli nauk humanistycznych w rozwoju nowoczesnego społeczeństwa wiedzy**

potrafi wyszukiwać, analizować, oceniać, selekcjonować i użytkować informację przy użyciu różnych źródeł i sposobów

potrafi wyszukiwać, analizować, oceniać, selekcjonować i **integrować** informację z różnych źródeł oraz **formułować na tej podstawie krytyczne sądy**

tak samo

EFEKTY UCZENIA SIĘ DLA OBSZARU STUDIÓW PRZYRODNICZYCH

Kwalifikację (dyplom) I stopnia, stopnia przyznaje się studentowi który:	Kwalifikację (dyplom) II stopnia przyznaje się studentowi, który:	Kwalifikację (dyplom) III stopnia przyznaje się studentowi, który:
UMIEJĘTNOŚCI		
A) UMIEJĘTNOŚCI OGÓLNE		
wykazuje umiejętność wykorzystania dostępnych źródeł informacji, w tym ze źródeł elektronicznych	wykazuje umiejętność krytycznej analizy i selekcji informacji, zwłaszcza ze źródeł elektronicznych	w sposób zaawansowany zarządza informacjami z wykorzystaniem nowoczesnych technologii

EFEKTY UCZENIA SIĘ DLA OBSZARU STUDIÓW TECHNICZNYCH		
Kwalifikację (dyplom) I stopnia, stopnia przyznaje się studentowi który:	Kwalifikację (dyplom) II stopnia przyznaje się studentowi, który:	Kwalifikację (dyplom) III stopnia przyznaje się studentowi, który:
UMIEJĘTNOŚCI		
A) UMIEJĘTNOŚCI OGÓLNE		
potrafi pozyskiwać informacje z literatury, baz danych oraz innych źródeł, integrować je i dokonywać ich interpretacji oraz wyciągać wnioski i formułować opinie	potrafi pozyskiwać informacje z literatury, baz danych oraz innych źródeł, integrować je i dokonywać ich interpretacji oraz wyciągać wnioski i formułować opinie	potrafi pozyskiwać informacje z literatury, baz danych oraz innych źródeł, integrować je i dokonywać ich interpretacji oraz wyciągać wnioski i formułować opinie
potrafi porozumiewać się przy pomocy różnych technik w środowisku zawodowym oraz winnych środowiskach, także w języku angielskim lub innym języku obcym uznawanym za język komunikacji międzynarodowej w danej dyscyplinie inżynierskiej	potrafi biegle porozumiewać się przy pomocy różnych technik w środowisku zawodowym oraz winnych środowiskach, także w języku angielskim lub innym języku obcym uznawanym za język komunikacji międzynarodowej w danej dyscyplinie inżynierskiej	potrafi biegle porozumiewać się przy pomocy różnych technik w środowisku naukowym oraz winnych środowiskach, także w języku angielskim lub innym języku obcym uznawanym za język komunikacji międzynarodowej w danej dyscyplinie naukowej

Aspekt strategiczny

- Elementy podejścia strategicznego w zakresie *Information Literacy* pojawiają się w EQF, KRK i opisach efektów kształcenia
- na poziomie europejskim (ani krajowym) nie odnalazłyśmy jednak przykładu strategii (strategicznego modelu) rozwoju IL w szkolnictwie wyższym,
- Modele strategiczne pojawiają się na poziomie lokalnym poszczególnych uczelni (Corrall, 2008)

Aspekt strategiczny - potrzeby

- **kompetencje informacyjne są uwzględnione w Krajowych Ramach Kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego jako kompetencje generyczne, ale nie ma wzorcowych efektów kształcenia w tym zakresie (których źródłem byłyby któreś z dostępnych standardów IL)**
- **brak wzorcowych efektów kształcenia sprawia, że nie dysponujemy rozwiniętą metodyką kształcenia w zakresie IL, ani też metodami i technikami oceny specyficznymi dla kształcenia i oceny tego rodzaju kompetencji**
- **w krajach anglosaskich czy USA bibliotekarze wykreowali na nauczycieli w zakresie IL, w Polsce nie mamy standardów kwalifikacji dla nauczycieli w tym zakresie**

-
- Przygotowywana reforma szkolnictwa wyższego w Polsce (wdrożenie KRK dla szkolnictwa wyższego) stanowi bardzo dobrą okazję do rozpoczęcia prac nad opracowaniem strategicznego modelu rozwoju IL dla szkolnictwa wyższego w Polsce
 - Naturalną platformą dla zainicjowania tego przedsięwzięcia i zarekomendowania go Ministrowi Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz Radzie Głównej Szkolnictwa Wyższego jest Polskie Towarzystwo Informacji Naukowej
 - Proponujemy powołanie Grupy Roboczej ds. opracowania modelu strategicznego rozwoju IL dla szkolnictwa wyższego

Wykorzystane materiały i publikacje

- ALA/ACRL (1989). Presidential Committee on Information Literacy: Final Report. <http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/publications/whitepapers/presidential.cfm> [dostęp 07.12.2010]
- ALA/ACRL (2010). Information Literacy Competency Standards for Higher Education. <http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/standards/informationliteracycompetency.cfm> [dostęp 07.12.2010]
- Alexandria Proclamation (2005). Beacons of the Information Society. The Alexandria Proclamation on Information Literacy and Lifelong Learning. UNESCO. <http://archive.ifla.org/III/wsis/BeaconInfSoc.html> [dostęp 03.12.2010]
- Chmielecka, Ewa red. (2010). Autonomia programowa uczelni. Ramy kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego. Warszawa: Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. http://www.nauka.gov.pl/fileadmin/user_upload/Finansowanie/fundusze_europejskie/PO_KL/KRK/20101105_Ramy_kwalifikacji_dla_szk_wyzsz_165x235_int.pdf [dostęp 03.12.2010]

Wykorzystane materiały i publikacje

- Basili, Carla (2008a). Information and education policies in Europe: key factors influencing Information Literacy academic policies in Europe. In: Information Literacy at the crossroads of Education and Information Policies in Europe. Ed. Carla Basili. Roma: Consiglio Nazionale delle Ricerche, p. 18-32.
- Basili, Carla (2008b). Theorems of Information Literacy. A mathematical-like approach to the discourse of Information Literacy. W: Seria III: ePublikacje Instytutu INiB UJ. Red. Maria Kocójowa. Nr 5. Biblioteka: klucz do sukcesu użytkowników. Kraków: Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UJ. http://www-old.inib.uj.edu.pl/wyd_iinb/s3_z5/basili-n.pdf [dostęp 03.12.2010]
- Batorowska, Hanna (2009). Kultura informacyjna w perspektywie zmian w edukacji. Warszawa: Wydawnictwo SBP.
- Corral, Sheila (2008). Information literacy strategy development in higher education: An exploratory study. *International Journal of Information Management* vol. 28, p. 26-37.
- Derfert-Wolf, Lidia (2005). *Information Literacy – koncepcje i nauczanie umiejętności informacyjnych*. *Biuletyn EBIB* nr 1 (62). <http://ebib.oss.wroc.pl/2005/62/derfert.php> [dostęp 03.12.2010]

Wykorzystane materiały i publikacje

- IFLA (2010). InfoLit Global. <http://www.infolitglobal.info/en/> [dostęp 03.12.2010]
- Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego RP (2010). Zestawienie definicji KRK. <http://www.nauka.gov.pl/finansowanie/fundusze-europejskie/program-operacyjny-kapital-ludzki/krajowe-ramy-kwalifikacji/zestawienie-definicji-krk/> [dostęp 03.12.2010]
- National Forum on Information Literacy (2010). <http://infolit.org/> [dostęp 03.12.2010]
- UNESCO (1995-2010). Information Literacy. UNESCO's action to provide people with the skills and abilities for critical reception, assessment and use of information and media in their professional and personal lives. http://portal.unesco.org/ci/en/ev.php-URL_ID=15886&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html [dostęp 03.12.2010]